

Torgny Lilja

SKUGGSÅNG

Dikter, aforismer
& ungdomslyrik
1970–2010

Torgny Lilja ● Skuggsång

Grafisk form och typografi: Torgny Lilja.
Omslagets framsida: "Eerie moon" efter ett fotografi av Brad
Harrison (2006). Baksida: "Provence".

Innehåll

Till Christina!	9
---------------------------	---

Romans

Skymning	13
Själarnas harmoni	14
Vårvinter	15
En sång om våren	16
Maria Birgitta Therese	17
Se aldrig länge mot solen!	18
Ord för din mun	19
Romans	20
Narcissus	23
Serenad	24

Hymn

Droppen och stenen	27
Bortom vintergatan	28
Det blå rummet	29
Mitt hjärtas fågel	30
Eftertanke	31

Riddaren av den borgerliga skepnaden	32
Stål och motor	33
Glas	34
Det finns en port	35
Lindansaren	36
I förbigående	37
Som en orkan	38
M/S Estonia in memoriam	39
Ars longa, vita brevis	40

Elegi

Under stjärnor	43
Disjecta membra	42
Diktens land	43
Poseidon	46
Riddaren och jungfrun	48
Betraktelse	50
Korsvägar	51
Hjärtats törst	52
Kålmasken	53
Varulv	54
Fragment	55
Höstmåne	56
Vandrarens nattsång	57

Blues

To Play Your Game	61
The Woman in Blue	62
Beauty on Water	64
On the Dance Floor	65
Me and Cherry	66
In My Mind	68
Exile Years	69
Epitaph	70
Twilight	71

Preludier

Till Frankrike	75
En limerick	76
Frusna ådror	77

Aforismer

Om varat	81
Om människan	83
Om känslorna	86
Om språket	89
Om samhället	92
Om tiden	95
Om rummet	97

<i>Kommentar</i>	98
----------------------------	----

Till Christina!

DINA ÖGONS gröna ängar
är de ljuvaste jag vet!
Där hörs ljud av strängar
och en klingande trumpet. —

Låt inte min själ förtvina,
ty jag älskar ju blott dig,
bländande Christina! —
Säg då: att du älskar mig!

1995

Romans

Skymning

SYRSORNAS gnissel
viskar i sommarbrisen:
stilla, stilla frid...

1995

Själarnas harmoni

VI MÖTTES och språkades
i evighetens tidlöshet
i sfärer av tomrum och mörker
på gränsen mellan två världar. —
Barn av skilda solar...

1980

Vårvinter

NÄR VINTERSTORMAR sälsamt viner,
och dunkla krafter kommit lösa,
ska jag med ömhet överösa
dig, tills din iris åter skiner...

Om vårens milda dager dröjer,
och nätterna tycks alltför tysta,
då ger jag dina drag (nyss kyssta)
ett solvarmt glitter, som förnöjer.

Jag finns i blommans blyga själ,
i stjärnors bloss och havets dyning,
i dagens rodnande farväl...

Jag brann i tidens första gryning
och är, med denna heta kropp,
en del av kärlek, tro och hopp.

En sång om våren

JAG VILL höra vind
spela i en lind
och förnimma fåglars
kvitter över snåren.
Jag vill smeka din kind...
— Maria, kom med våren!

Låt din heta famn
bli min hemmahamn,
och låt mig få sjunga
om de unga åren!
Jag vill viska ditt namn:
— Maria, kom med våren!

2001

Maria Birgitta Therese

DU STOD mig plötsligt nära —
mitt i den korta tid som ges
här under månens matta skära.
Du är min sanna antites,
Maria Birgitta Therese.

Jag vill att du ska vara
så mycket mer än blott en parentes...
Men hur ska jag förklara
(med rösten ostadig och hes),
Maria Birgitta Therese?

Vi kan väl dela allting lika,
där djungeln tycks bli mera gles,
och mörkret längtande ger vika
för glöden i de stunder då vi ses,
Maria Birgitta Therese!

Se aldrig länge mot solen!

DU FÅR inte se på solen, älskade
den gör dig blind. —
Skåda i stället stjärnorna
som breder ut sina eldar över vattnen!
Lyssna till vinden
och till havet som rullar in emot land!

Solen värmer dig
ger liv och lyser upp
i den eviga natten.
Men se aldrig på själva solen!
Känn den varma sanden
det ljumma vattnet som svalkar!

Lägg ditt medvetande i mitt
och gör vad du vill —
men se aldrig länge mot solen!

1980

Ord för din mun

JAG VILL skapa klanger för ditt öra,
skänka ljud för din förgyllda mun,
ljud som porlar liksom sorlet ur en brunn.
Dröj dig kvar en stund, och du ska höra

uttolkade: regnets dunkla tankar,
när det duggar över åkerns säd;
ord av vinden, som besjunger skira träd,
där den trånande och evig vankar

rastlöst av och an bland lövens vimmel...
Jag ska forma bilder för din blick
så att dina läppar ler och säger: ”Drick
ur min källa kvällens djupblå himmel!”

1985, 1995

Romans

I.

KRING DIN gestalt kom allt att välva
sig; varje stjärna där fanns till
för dig, som fick min rymd att skälva
och själva tiden att stå still. —
Du var som vindar i april!

Som luften var ditt sätt att vara;
din själ förnam jag som en fläkt,
ett sus eller ett stråkdirag bara.
En bris fanns i din andedräkt
och i den kärlek som du väckt.

Jag saknar ännu all den lycka
som flyktigt rörde vid min kind,
och som jag hade velat trycka,
då du försvann vid hjärtats grind...
Det känns som en novembervind. —

1995

II.

*L*IKT *ÄPPELTRÄD*, vars blom på våren
slår ut i många hundratal,
så glöder i de unga åren
en känsla både het och sval...
Den blandar lust med kärlekskval.

Med tiden blir det frukt av kärnor. —
En blomma var din röda mun.
I dina ögon tändes stjärnor
likt skimmer ur en evig brunn
(där ytans bild är ytterst tunn).

Under en vårsky ska vi traska
mot skymningsland och iskall död.
Så låt mig brinna, bli till aska,
som flammar upp med höstens glöd
och färgar horisonten röd...

III.

DEN KÄRLEK som jag fordom kände
var endast anad, kanske drömd...

Likväl en låga ständigt brände
i själen, där den nu är gömd;
min sorg är sedan länge glömd.

Snart famnas jag av vinternatten,
som finns i varje levnadslopp
likt strida strömmar under vatten.
Då lämnar krafterna min kropp,
och längtan blir förlorat hopp!

Jag vill att du, som gav mig orden,
ska ta dem åter, när jag går
så stilla till den tysta jorden,
dit sommarljuset aldrig når. —
Där saknas månader och år...

1996–97

Narcissus

DET SOM en ljummen vår fick dig att våga
ta steget ut mot vidderna vid stranden
och plötsligt lösgöra familjebanden
var kanske hjärtats längtansfyllda låga...

Eller var det helt enkelt världslig plåga,
som drev dig bort med vindarna och sanden,
tills du i ensamheten nådde randen
av all din egen innersta förmåga?

Behagligt lutad vid en vattenspegel
blev du av blickens dunkla fågring fången!
Du märkte aldrig molnens fyllda segel

och hörde inte längre fågelsången,
då ljuset glimmade som ur en degel,
och du i andakt såg din bild den gången.

Serenad

DET VAR en gång en näktergal,
som sjöng i skog och dal.

Men ingen ville höra på,
så virtuosen kände sig rätt grå. —

Då kom med päls och yvig svans
en miss, som var den vackraste som fanns.

Hon spann: ”Men Näkter, säj,
du kan väl sjunga här för mej!”

Strax slog sig fågeln ned vid hennes nos
och kvad om daggen på en nyponros. —

Den sluga kattan tog ett språng,
och sedan hördes ingen sång...

1996

Hymn

Droppen och Stenen

DROPPEN urholkar stenen.
För varje andetag.
Dag efter dag.

Om du också som en stenstod
var stel och stum,
skulle jag vara dagg för dig.

2001

Bortom vintergatan

BORTOM vintergatan:

en annan tid.

Bortom detta bortom

åter samma vintergata.

Materiens fjättrar vid rummet: tiden.

Tidens fjättrar vid materien: rummet.

Rummets fjättrar vid tiden: materien.

Och bortom:

1981

Det blå rummet

VI RÖR oss i det blå rummet
där speglarna blandar våra ansikten
med tapeternas mönster
och doften av instängda minnen.
Döden bär du inom dig
du bär havet, det okända, i dina ådror.
Vi rör oss under träden
där gräset ännu är vått
och blodet förenar köttet
med våra skuggor.
I speglarnas oändligheter kliver vi
i våra drömmar stiger vi
 sjunker vi
och du kan känna din skugga falla
medan dammet lägger sig
över de ytor mot vilka du viskar:
”Vem vaktar oss?”

1982

Mitt hjärtas fågel

VARFÖR flög du?

Säg, vart bar dig dina vingar?

Endast i det förgångna ser jag dig nu...

Vem jag är?

Du känner mig inte mer än månljuset

som snuddar din panna

solen i ditt öga

dimman i en skogsglänta.

Kanske är jag en vind

som kommer och går

kanske är jag ett regn

som faller ibland

eller ett skimmer på vattnet. —

Medan det unga ännu brinner i mitt öga

vill jag träffa dig —

så vill jag att du ska lära känna mig!

Eftertanke

JAG STÄLLER upp ett fönster
mot detta ljumma landskap.
Genom det öppna fönstret
faller ljus
i den unga kvinnans hår.

Över tidningen och bordet
och in i mitt unga sinne
faller ljus:

Man kan beundra någons yttre
utan att förälska sig
likaväl som man kan uppleva
ett vackert landskap
utan att ämna bosätta sig där —

ändå händer det att man stannar.

Riddaren av den borgerliga skepnaden

HAN DROG åstad — kunskap var det mått
han mätte med, vår tids Don Quijote,
en riddersman med linjal som svärd —
och blev förstås blott en annan lärd,
som drev omkring under många år,
i regn och rusk, solsken — höst och vår.

1981

Stål och motor

STRÅLKASTARLJUSEN sveper
genom natten
skogens silhuett
drar förbi
nu är jag
stål och motor
talar symbolernas språk
nu är jag
asfaltens
små lysande
streck
som rusar
emot.

1982

Glas

GLÖDANDE massa
formad med vassa verktyg
i vana händer.
Närvaro genom dess form.
Uppenbar dess frånvaro.

1989, 1999

Det finns en port

DET FINNS en port. Bakom den:
ekande steg och stängda dörrar
på varje avsats. Där finns en dörr
med *hennes* namn på brevinkastet.
Bakom den: ett möblerat hem.

I åratals har porten varit
stängd, dörren låst och hemmet
obebott! Denna kväll
lyser fönstren och en grytlapp
håller den låsbara porten på glänt...

1989

Lindansaren

HÖGT ÖVER mängden
förflyttar jag mig stegvis;
utan att se ner
balanserar jag min stav.
Livet har inget skyddsnät...

1995

I förbigående

DEN STELA dockan har ett sällsamt liv,
poserar evigt stum i aftonklänning
i ljuset bortom stadens tidsfördriv,
bebådar skönhet (för en billig penning);
hon skimrar klart i kvällens gråa dis,
där mängden rör sig i ett invariant mönster,
och knappast någon verkar ta notis,
när de passerar klädbutikens fönster.

1995

Som en orkan

EN GÅNG såg jag dig nog på en stökig bar,
då du dansade för var begeistrad karl.

Jag är blott en drömmare, du är min dröm.
All vår längtan för oss till en ständig ström...

Du är som den starkaste orkan för mig!
Kan jag annat än försvinna bort med dig?

Det finns dårskap i ditt ögas dunkla natt;
stormen stillnar, medan ljusen flämtar matt.

Öden flätas samman i en djuphavsström. —
Du är blott en drömmare, jag är din dröm.

2001

M/s Estonia in memoriam

KYLIGT BLÅSTE det den natten,
då Estonia lämnade sin hamn
för att färdas bort på vida vatten...

Mayday, mayday...

Med sin passagerarlistas tusen namn
sjönk hon djupt i havets famn. —

Många hundra blev så fångna
på ett skepp som skyndsamt gick i kvav
likt en katastrof ur det förgångna. —

This is Estonia!

Man ska minnas de ombordvarandes grav,
när man far på detta hav...

1995

Ars longa, vita brevis

KONST är aldrig en
enkel sak. Inte heller
denna dikt är det...

2010

Elegi

Under stjärnor

VINDEN känner du, vandrare
under stjärnor —
mörka trädtoppar, strandspegling
månen över din axel.

Ytans rörelse
grumlar ansiktet
i stjärnornas dans.

Som ljuset sjunker du
bortom bilden
i det kalla vattnet.
När ska vi nå
främmande världar?

1980

Dissecta membra

TIDIGT tog du till ditt inre:
ljuset i det våta gräset
strån som kittlade kring bara fötter.

Liksom luften revs sönder
av syrsornas stråkar

fanns samtidigt tomheten
av detta tillfälliga —
tillvarons egen skugga.

1980

Diktens land

EN ENSAM man går i diktens land,
tar upp en helt vanlig sten ibland,
förvandlar allt, medan tiden går;
den följer tätt skaldens tysta spår. —
Snart slipas här, på en öde strand,
den dödes ben — och hans stenars sand. —

1981

Poseidon

MEDAN LJUSET sakta faller
och stadens gator tiger,
vilar gåtan i ett stilla daller,
där vattnets virvlar stiger.

Nu har Poseidon strandat —
med havets hemlighet —
bland änglarna, som landat
med flöjt och med trumpet;
och solens hetta bränner
på dödens stora scen,
fast ingen längre känner
bland brons, betong och sten. —

Den våg som svepte över land
drog med sig år av jord och sand.
Gåtan vilar i ett kärleksmöte,
där strömmens virvlar stiger
mot Europas nakna sköte. —
Hon kysser tjurens nos — och niger.

Hör, Orfeus blandar toner
om dröm och verklighet,
om livets illusioner,
om det som ingen vet;
han spelar för de fallna,
som hörde stålets sång,
som såg sitt smide kallna
och följde hjulens gång.

Men guldets fick predika,
och aldrig stacks ett spett
i hjulet för de rika,
som spelade roulett;
de satsade om tingen —
man höjde tusenfalt,
men vann det gjorde ingen —
blott döden, som tog allt. —

Och Orfeus knäpper toner
om det som ingen vet,
om änglarnas visioner,
om havets hemlighet.

Riddaren och jungfrun

”Du äng, låt kalkar glimma [...]”

VERNER VON HEIDENSTAM

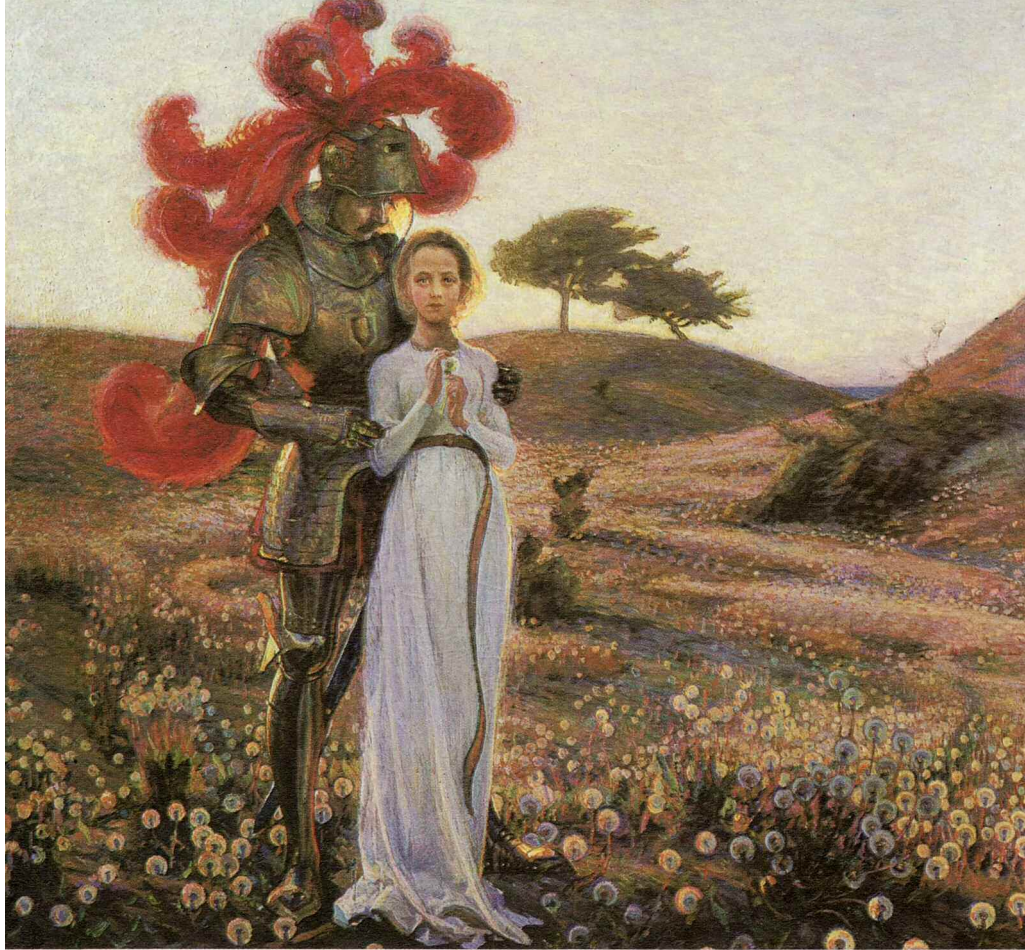
MELLAN SKOG och havsstrand står ett
ungt par — hon i en lång vit skrud,
med en glimt av skymningen i håret. —
Han viskar till sin brud:

”Du har vuxit, flicka lilla,
ett blomster på jungfrulig fot...”

”Riddare, ack, gör mig inget illa,
ryck inte upp min rot!

”Jag har levt här invid skogen,
en liten tös med lockigt hår,
liksom skuggan varit marken trogen
min levnads sjutton år. —

”Se, i handen håller jag en
blek maskrosboll, som snart ska dö;
dess sfär spricker innan morgondagen,
som nås av blott ett frö...”

”Blås, min flicka! Låt en strimma
av kärlek blända livets strid,
och låt ängens maskrosbollar glimma
i evig, evig tid!”

1982

Betraktelse

I DINA ögons ljus
betraktar jag mig själv,
syns träden kring vårt hus
som i en stilla älv...
Din ögonfärg är brun,
och min är nästan blå. —
Som i en fågels dun
finns skymning i oss två.

1985

Korsvägar

UNDER EN tidig morgonpromenad
sent i oktober tycktes det mig plötsligt
att detta liv, som varit mig så kärt
men ändå bitvis blivit ganska ödsligt,
inte var mycket mera väsen värt
än ett av nyponrosens bleka blad,
snart halvvisnat men ännu skärt.

2001

Hjärtats törst

BORT FRÅN ljusen och de glada skratten,
ner till drömmars mörka vattendrag,
drar jag ensam genom natten
för att svalka mig ett slag. —

Men i hjärtat bär jag ständigt plågan,
bränner längtan i mitt bleka bröst,
tills jag slutligt släcker lågan
för att dricka gränslös tröst!

1982–85

Kålmasken

JAG ÄR en kålmask. Tvi!
Och aldrig, aldrig ska jag fjäril bli!
När mina syskon flyger vita
och sommaren står grön,
då får jag fortfarande slita —
det är min enda lön!
Jag ville bli en fjäril,
jag ville sväva fri,
men aldrig av mitt käril
ska det en fjäril bli.
Tvi!

1983

Varulv

ETT ANTAL män med dragna blanka stål
har samlats här på heden denna kväll,
efter att man har hört ett vidrigt vrål
från någon djurisk stämman — hes och gäll!

Den besten ska få mer än vad han tål!
Jag deltar själv i lagets vilda jakt,
som helgas av ett högre ändamål. —
Men jag har också hört vad många sagt

om det som skett, då månen stigit full
och strukit med sitt bleka marmorsken
längs stigar och på unga flickors hull...

När silverkulan släckt var blodsprängd ven,
så ska det framgå hur det varit jag,
som stundtals burit djurets anletsdrag.

2003–04, 2009

Fragment

UNDER SIN levnad
utkom vår diktare
blott med ett mindre
urval lyrik, ett hexameterrepos
samt två stycken dramer.
Efter drömmarens bortgång fann man,
förvarade i en säck
bland hans övriga saker,
manuskript till ett mycket
stort antal opublicerade diktalster
och även pjäser.
Därutöver uppgick
den avlidnes kvarlåtenskap till
sammanlagt drygt tolv riksdaler,
då medräknat alla
dryckeskärl samt trettiofyra
tomma buteljer.

Höstmåne

STÄENDE nära
slänten såg jag skymningen
vid månens skära.

1983, 1996

Vandrarens nattsång

ÖVER BERGENS kammar
är frid,
kring mörka stammar
härinvid
hörs ej minsta fågel nu;
stillnat har skogens ilar.
Vänta blott, snart vilar
även du.

JOHANN WOLFGANG VON GOETHE

Blues

To Play Your Game

LET'S SIMPLY face this platitude:
I like your painted lips, well-dressed
And curvy hips... Yet, there's a test
Which maybe makes me sound quite rude.

But still I got this attitude
To you and, baby, you're the best;
It's time to show me all the rest. —
I want to see you... in the nude!

To play your game gives such a pain.
And even though the sight of you
Could make a weak man go insane,

It pleads with my artistic vein.
However, this is nothing new
According to my point of view.

The Woman in Blue

YOUR HAIR is blond
Like sunshine in a pond.
Your eyes are deeply blue.
Oh flirty, flirty lady
 (*Flirty lady, flirty lady*),
You're such a pretty baby
 (*Pretty baby, pretty baby*).
I wanna dance with you!

Your blouse is pink
Today but, like my ink,
Your clothes are mostly blue.
Oh tasty, tasty lady
 (*Tasty lady, tasty lady*),
You're such a pretty baby
 (*Pretty baby, pretty baby*).
I wanna be with you!

Your mind is bright
And filled with cosmic light.
Your voice is sadly blue.
Oh friendly, friendly lady
 (Friendly lady, friendly lady),
Say, won't you be my baby?
 (Be my baby, be my baby!)
I'm so in love with you!

2001

Beauty on Water

HERE I am sitting in the summer heat
With evening shadows on my sunburnt face,
While in bikini, cooling her bare feet
Or from a leaning pose, she shows true grace.

Whenever I am resting by the stream,
These waves are slowly whispering to my ear...
Like costly jewels, I can watch them gleam
From many miles away, or very near.

At dusk, they still reflect some kind of light
And then begin to spread the morning glow,
When dawn withdraws the curtains of the night.

From well-known places, where the waters flow
Forever, our souls will soon be gone,
But for a while we have to carry on.

1997

On the Dance Floor

“*HEY THERE* strange little sister,
What’s the thing that makes you move?
Is this a new kind of groove?”

“It’s all voodoo, mister!”

“You’re so cute, little sister,
And those tropic eyez are blessed!
Still, you tremble like one possessed...”

“That’s the magic, mister!”

*So let’s dance the last dance,
Let’s dance the last dance,
Let’s dance this last dance tonight!*

1997

Me and Cherry

I.

ONCE, I KNEW a girl in New York City.
Cherry was the cutest chick there'd ever been.
But she was just married. Say, ain't that a pity?
Dan wasn't mere the biggest man that could be seen,
He was also really mean.

And I think he'd almost been to prison. —
Cherry's husband used to work 'til late at night.
Then he went to any place where people would listen.
When he finally came home, he liked to fight,
And the neighbors got a fright.

2001

II.

WHILE I STAYED at some cheap hotel with graffiti,
Me and Cherry met in an Italian restaurant.
She was having dinner in the downtown city
With some girlfriends from another continent,
And she looked quite elegant.

She was served a soup they call zucchini,
And then suddenly she spoke out loud to me:
“Do you like Puccini?” “No, but this panini
Definitely is one of my favorites, you see!”
“Such a beauty!” I thought. “Gee!”

(To be continued.)

In My Mind

THE GIRL was very sweet
With eyes so blue; the one
You least expect to meet.
But with her was her son.

She smiled and suddenly
My heart was beating fast.
What for I could not see
Then thinking of the past...

1997

Exile Years

SO THIS is how I one day came
To live where people spoke differently
And just authorities would know my name.
By then, there was no more such boundary

As when I had to lock my door
And look into the walls and ceiling.
It wasn't like any place I'd seen before,
But I can still have that peculiar feeling.

Beyond the refugee's old tears and fears
There lies a land of possibility.
These are the exile years...
And here's a state of some tranquility.

2001

Epitaph

“I’M NOT dead yet,” I said to the woman in a blue jacket with golden buttons.

“Then, why are you here?” she said.

At a distance I could see a blurry figure move towards the light at the end of the corridor.

“There must be some kind of mistake,” I said.

“That’s what everyone tells us,” she said.

“Here’s your passport. Everything is alright. You can move on.”

“But I’m not dead.”

“Then you can always return.”

“I will,” I said. “I definitely shall return.”

2009

Twilight

THE cikada's squeak
Whispers in the summer breeze:
Silent, silent peace...

1995

Preludier

Till Frankrike

TILL FRANKRIKE vill jag fara.
Där vill jag bo och vara.
Vid Frankrikes kust
får jag sådan lust
att bada.

1970

En limerick

EN LÅNG man från Nacka
hurra, bocka och tacka,
ty sedan masterna kom opp
var han inte längre platsens högsta topp,
om vilken alla bruka snacka.

1976

Frusna ådror

LIVET ÄR en stilla ström
som andas och dör inom kort.
Och när du går där
och längtar och letar,
märker du inte hur det är livet,
som rinner bort.
Ditt blod är fruset.
Du ville vara lycklig
och du hade vingar,
men som en gam klängde du dig fast
bland livets grenar.
Rädd om ditt guld
bevakade du stenar.
Men det kommer en tid,
då du själv hamnar under den sista
av dina många tunga stenar.
Det kommer en tid,
då du får vila i frid.

Aforismer

Om varat

I I BEGYNNELSEN var Kosmos. Gud skapade Kaos över avgrunden.

I.1 Att existera är att förhålla sig till något.

I.1.1 All existens är summan av tillfälligheter.

I.1.2 Den enda orsaken till att världen existerar är att det är möjligt.

I.1.3 Det är en hårsman mellan himmel och helvete.

I.2 Form föder form. Allt är associationer...

I.2.1 Varje tanke har sitt upphov i en varseblivning eller en annan tanke. Tanken utgår från det som redan existerar.

I.2.2 Detsamma gäller för drömmar.

1.2.3 Ingenting är statiskt: Ett tillstånd utvecklas antingen till det bättre eller till det sämre.

1.2.4 Kontraster och upprepningar är grundläggande för vår verklighetsuppfattning. Därför har de också betydelse inom all tillämpad estetik.

1.3 Våra fem sinnen svarar mot fem rörelser hos materien: a) fast form (känsl), b) vätska (smak), c) gas (lukt), d) ljud (hörsel), e) ljus (syn).

1.3.1 Medvetandet är ett fönster mot evigheten.

1.3.2 Med sinnena upplever vi förändringen. Också medvetandet självt är förändring.

1.3.3 Medvetandet kan inte ha sig självt till objekt. Kan historien det?

Om människan

2 LIKSOM HOS andra primater är förmågan att imitera väsentlig för människan.

2.1 Från pälsdjuren har vi lärt oss att bära kläder; genom att betrakta insekterna har vi utvecklat musik, vävnads- och byggnadskonst; från fåglarna har vi lärt oss att sjunga och flyga.

2.1.1 Hon sa: ”Fåglar flyger inte av lycka.”
Jag svarade: ”Inte heller vi människor...”

2.2 Förr betraktades barnet såsom en liten vuxen. Numera uppfattar man allt oftare den vuxne såsom ett stort barn.

2.2.1 När man är barn, vill man göra sådant som vuxna gör. När man sedan själv är vuxen, gör man sådant man gjorde (eller borde ha gjort) som barn.

2.3 Drömmarna är människans rötter. De utvecklas bäst i mörker.

2.3.1 Drömmar gör man ensam. Det materiella upplever man tillsammans med andra.

2.3.2 Drömmens landskap: En viss plats i drömmar förknippas ofta med en viss typ av känslor.

2.3.3 Somliga tar till drastiska medel såsom vapen. Andra brukar böner och fasta. Åter andra skriver böcker. Inte för att tjäna stora pengar, utan för att, när de väl nått målet, få vara i fred med sina drömmar.

2.4 Ensamhet är en rät linje...

2.4.1 Ensam blir människan halv.

2.4.2 Det fanns dagar då även böckerna vände honom ryggen...

2.5 Att känna sina egna fel kan vara den bästa egenskapen.

2.5.1 Såsom man bedömer andra, dömer man till sist sig själv.

2.5.2 Den ödmjukes sårande tanklöshet kan man ha långt större overseende med än den överlägsnes.

2.5.3 Verklig styrka är att kunna visa sin egen svaghet.

2.6 Först efter ett helt liv har man lärt känna själv.

Om känslorna

3 OM KÄRLEKEN inte hade funnits, skulle diktarna ha uppfunnit den.

3.1 Hjärtats språk kräver en nation — utan gränser.

3.1.1 Bortom ord: Ett par älskande är två som inte längre har något att säga varandra.

3.1.2 Vänner lägger bort titlar, älskande sina rätta namn.

3.2 Man vill vara nära den man älskar och älskar därför den man har nära.

3.2.1 För de flesta älskande är *en* spegelbild tillräckligt. Den som behöver flera sådana, behöver också flera jag.

3.3 Lycka är att *känna* sig lycklig — inte nödvändigtvis att vara det.

3.4 Skönhet är en gyllene medelväg.

3.4.1 Att skåda det sköna är att se sig själv förklarad. All kärlek är i viss mån självbespeglning.

3.5 Skillnaden mellan konstverk och hantverk är att det förra kräver ett visst mått av originalitet.

3.5.1 Konsten vänder inte bort sitt ansikte.

3.5.2 En komedi refererar till det välkända och dagsaktuella; den åldras hastigt. Tragedin utgår däremot från det okända, allestädes närvarande; därför griper oss än i dag antika tragöder.

3.6 Det är lika illa att bejaka sitt lidande som att förneka det.

3.6.1 Den sorgsne säger: ”Tyck inte synd om mej, tyck bara *om* mig!”

3.6.2 Den bedrövade: ”Jag gråter, alltså är jag.”

3.6.3 Godhet är att möta världen obehäpnad och att kunna förlåta. Endast genom lidandet kan vi förstå detta.

3.7 Egoism kan lika gärna uttryckas med ett 'vi' som med ett 'jag'. Den stora gemenskapen finns i ordet 'du'.

3.7.1 Den som missunnar någon att vara en aning jagcentrerad är själv egoist. Kärlek och medkänsla föds ur betraktandet av vårt eget jag.

3.7.2 Utan att lyssna upprepade han: "Jag är alldeles för självupptagen!" Jag tänkte: "Vilken oförfärdlig egocentriker!"

3.8 Hon sa: "Varför inte hämnas?" Jag svarade: "Skulle aldrig nedlåta mig. Hämnd är för de otillräckliga."

Om språket

4 DET MAN från början förkastar, förstår man aldrig.

4.1 Att namnge är att identifiera.

4.1.1 Språket var det som i begynnelsen gjorde *homo sapiens* till den tänkande arten. Det äldsta språket är kroppsspråket.

4.1.2 Alla tungomål har uppstått ur ett gemensamt ursprung, där miner och gester kan ha varit de första beståndsdelarna.

4.1.3 Att välja dialekt är inte att efterlikna andra. Det handlar snarare om att inte stå utanför. Vi väljer inte medvetet ett avvikande uttal, utan tycker oss undvika ett avvikande uttal.

4.1.4 Språket är oändligt av samma anledning som universum: Det förändras ständigt, och en absolut gränsdragning till det utomspråkliga är svår, för att inte säga omöjlig, att genomföra.

4.1.5 Musiken är människans ingång till språket.

4.1.6 Till sin natur är språket tillbakasyftande.

4.1.7 Religionen är en företeelse, som sammanhänger med språket och svarar på frågor, som inte kan besvaras på annat vis.

4.2 Det krävs två för en sanning.

4.2.1 Säg aldrig sanningen till en bedragare (och om du någon gång gör det, låt denne tro att det är en lögn).

4.2.2 Desinformation är också information — för den som kan tyda den.

4.3 Det kan ofta vara svårt att uttrycka sig enkelt.

4.4 Ett är värre än att bli missförstådd av sina kritiker: att bli feltolkad av sina anhängare — och hyllad.

4.5 En mussla skulle inte överleva, om den aldrig öppnade sig.

4.5.1 Pärlan blir inte sällan musslans död.

4.5.2 En i mängden: ”Jag hade inget att säga och sa det... Jag hade inget att förlora och förlorade detta.”

4.5.3 Han tänkte: ”De i anden fattiga måste ständigt hävda sig. Därför är de så frikostiga med tomma ord.”

4.6 Det finns inga svåra beslut, bara bristfällig information.

Om samhället

5 DET VAR när man började åkerbruk, som det blev meningsfullt att äga mark och skapa gränser.

5.1 Krig är i grunden oftast en konflikt om land.

5.1.1 Ett land är mark, som lyder under vissa nationella lagar.

5.2 Att man kan äga något innebär att fördelningen med tiden blir mindre fördelaktig för vissa.

5.2.1 Krig är en mer primitiv form av kapitalism.

5.3 Kultur är det som de flesta människor i ett samhälle känner till.

5.3.1 Allt skapande bygger på gemenskap.

5.3.2 Litteratur och konst är i viss mening alltid en kollektiv kraft.

5.4 Ibland kan också en utopi vara värdefull. Som när man styr efter Polstjärnan. Man kommer (oftast) dit man ska men når aldrig himlen.

5.4.1 Somliga säger att man inte ska blanda ihop religion och politik. Religion *är* politik.

5.4.2 Fordom var kyrkan stadens högsta byggnad. Affärsmännens skyskrapor ger på liknande sätt utrymme åt dagens religion.

5.4.3 Barnets roll i kristendomen motsvarar proletariatets i marxismen.

5.4.4 Kristendomen ville befria människan från religiösa dogmer genom ett nytt tilltal: Herren byttes mot Vår Fader.

5.5 För den som kan konsten att falla är ett fall inte så hårt.

5.5.1 En häst trampar aldrig på en fallen ryttare, medan många människor gärna sparkar på den som ligger ner. Vilket är mest humant? (Jonathan Swift visste kanske besked.)

5.6 Djur utgör en naturlig del av vårt samhälle.

5.6.1 Människan skapade hunden men vet ändå inte hur det är att vara hund.

5.7 Den som tar makten med våld, måste härska med våld.

5.7.1 Diktatorn sa: ”Fiender är bättre än inga vänner alls!”

5.7.2 ”Vi rymmer!” pep mössen och sprang till ekorrhjulet.

5.7.3 En rörelses farligaste fiender finns inte bland dess meningsmotståndare, utan bland dess mest hängivna anhängare.

Om tiden

6 I ETT ANTAL stillbilder kan man förnimma en rörelse. Tid är negation.

6.1 Att skapa är att stiga från det förflutna till det kommande.

6.1.1 Tid är mer värdefullt än pengar.

6.1.2 Försök sätta fingret på framtiden — då kröker sig verkligheten.

6.2 Evigheten är ett människoliv. Inget förintas; allting bara förändras.

6.2.1 Då jag dör, dör en bit av världen. Där världen fortgår, lever ännu en bit av mig.

6.2.2 Vem vill ha evigt liv, när det finns evig ungdom?

6.3 Man blir inte äldre än 25, bara mer sliten.

6.3.1 Att åldras är att sjunka allt djupare in i tingen.

6.3.2 Den gamle sa: ”Det finns något vackert i varje årstid.” Jag tänkte: ”Så säger man om hösten.”

6.3.3 Hösten är som en final i ett orkesterstycke. Här finns alla årstider utkristalliserade till olika teman.

6.4 Om natten inte hade funnits, vore dagen inte lika vacker.

6.4.1 Freud sa: Drömmar hindrar oss från att vakna. Jag säger: Drömmar hindrar oss från att dö.

6.4.2 Befria en bild från dess skuggor! Vad återstår?

Om rummet

7 GENOM ATT sikta mot trädtopparna kan man nå universum.

7.1 Universum är det krökta rummet. Detta finns endast till följd av att det innesluter materien.

7.2 Ett svart hål är den ena koordinaten av en rät linje i ett krökt rum.

Kommentar

s 9 "Till Christina!"

Med sina gröna ögon är diktens kvinnliga 'du' en symbol för svensk natur men också ett själslandskap. En vadslagning resulterade i denna prolog "im Himmel". [Stockholm 19 september 1995.]

s 13 "Skymning"

Dikten är en s k *haiku*, som består av tre rader med vardera fem eller sju stavelser (5-7-5). På japanskt vis ställer den ögonblicket mot evigheten. [Stockholm 21 september 1995.]

s 14 "Själarnas harmoni"

Kretsar kring det allmängiltiga i språkets natur. [Tyresö februari 1980.]

s 15 "Vårvinter"

Sonetten skrevs inför Alla hjärtans dag den 14 februari och till Marias namnsdag samma månad. [Stockholm 23-25 januari, 24 februari 2001.]

s 16 "En sång om våren!"

Dessa rader skrevs med anledning av Marie bebådelsedag den 25 mars och apostroferar skaldens käreasta. [Stockholm 9 mars, 24 april 2001.]

s 17 *"Maria Birgitta Therese"*

Dikten är uppbyggd kring talet tre, som återfinns i de upprepade helgonnamnen, strofernas och rimmens antal samt pronomina 'du', 'jag' och 'vi', som inleder var sin strof. Övervägande delen är tillkommen på Kristi himmelfärds dag. [Stockholm 1, 22 juni 2000.]

s 18 *"Se aldrig länge mot solen!"*

Skalden skrev dikten under den korta frist han erhöll mellan gymnasietiden, som avslutades den 6 juni 1980, och värnplikten, som inleddes den 14 juli samma år. [Tyresö juni 1980. Stockholm juni 1989.]

s 19 *"Ord för din mun"*

Dessa strofer skrev skalden som en del av en överenskommelse och skildrar ungdomsårens Tyresö. [Tyresö 3 november 1985. Stockholm 13 oktober 1995.]

s 20 *"Romans I"*

Hela denna diktcykel utgår från EDVARD MUNCHS (1863–1944) målning "Kvinnan" (1895). Temat, som anknyter till HJALMAR GULLBERGS (1898–1961) "Kyssande vind" (1933) och BO BERGMANS (1869–1967) "Melodi" ("Bara du går över markerna", 1917), är luften och den första kärleken. [Stockholm 25–27 oktober 1995.]

s 21 *"Romans II"*

Elden och den mogna kärleken utgör tema för denna dikt, vars dialogicitet omfattar ERIK AXEL KARLFEELTS (1864–1931) "Lindelin" (1902) och "Dina ögon äro eldar" men också JOHANNES EDFELTS (1904–97) "Svedjeland". [Stockholm 18, 23 januari 1996, 8 november 1995.]

s 22 *"Romans III"*

Döden är tema för trilogins sista dikt, som även kretsar kring kärlek, hopp och tro. Eldsymboliken, som avslutas i första strofen, övergår till metaforer centrerade kring vatten och jord. Dialog sker med ERIK JOHAN STAGNELIUS' (1793–1823) förgängelsemetaforik i "Förruttnelsen". [Stockholm 4 mars, 29–31 maj 1996, 21, 23, 27 juni, 20 juli 1997.]

s 23 *"Narcissus"*

Bygger på motiv från OVIDIUS' (43 f Kr–17 e Kr) *Metamorphoses* samt albumet *Stevie Wonder's Journey through the Secret Life of Plants* (1979). Att söka sanningen innebär paradoxalt att fjärma sig från den objektiva verkligheten. Verstekniskt är detta samma typ av sonett som FRANCESCO PETRARCA (1304–74) utvecklade, dvs fyra jambiska, hyperkatakalektiska strofer med rimflätningen ABBA ABBA CDC DCD med flera variationer. På traditionellt manér finns en motsättning mellan oktett (rad 1–8) och sextett (9–14). [Stockholm 15, 17, 19 november 1997.]

s 24 *"Serenad"*

Diskuterar konstens villkor och har lånat sin meter från medeltidsballaden. [Tyresö oktober 1983. Stockholm 21–22 april 1996.]

s 27 *"Droppen och stenen"*

Dikten är skriven på skaldens 40-årsdag och handlar om vikten av att kunna vara både envis och ödmjuk. [Stockholm 1 januari 2001.]

s 28 *"Bortom vintergatan"*

Denna idédikt tillkom under intryck av studierna i filosofi vid Uppsala universitet. [Uppsala september 1981.]

s 29 *"Det blå rummet"*

Texten, som beskriver människans villkor, har lånat sin stämning från den italienske skalden CESARE PAVESES (1908–1950) dikt "La terra e la morte" ("Jorden och döden", 1945). [Tyresö mars 1982.]

s 30 *"Mitt hjärtas fågel"*

Texten apostroferar en okänd kvinna. [Tyresö april 1983.]

s 31 *"Eftertanke"*

Roslagens natur har inspirerat denna dikt om att slå sig till ro. [Tyresö maj 1986.]

s 32 *"Riddaren av den borgerliga skepnaden"*

Raderna om "vår tids Don Quijote", som i MIGUEL DE CERVANTES SAAVEDRAAS (1547–1616) version (1605–15) förläst sig på riddarromaner, och som av sin vapendragare Sancho Pancha kallas "Riddaren av den Sorgliga Skepnaden", tillkom under skaldens första termin vid universitetet i Uppsala. [Tyresö december 1981.]

s 33 *"Stål och motor"*

Dikten, som skalden skrev under Uppsala-tiden, fick ny aktualitet i februari 1998, då han som passagerare råkade ut för en bilolycka på motorvägen mellan Stockholm och Arlanda till följd av halka. [Tyresö mars 1982.]

s 34 *"Glas"*

Enligt JEAN-PAUL SARTRE (1905–1980) bör en litterär text vara osynlig som glas. Här är det dock snarast fråga om konstglas. [Stockholm juli 1989, 8 augusti 1999.]

s 35 ”*Det finns en port*”

Stämningar hos FRANZ KAFKA (1883–1924) inspirerade till denna knittelvers, som skildrar skaldens trappuppgång i Stockholm. Dikten är skriven på 200-årsdagen av den franska revolutionen. [Stockholm 14 juli 1989.]

s 36 ”*Lindansaren*”

Dikten handlar om att bry sig alltför mycket om världsliga ting. En japansk *tanka*-strof består av fem rader, där stavelsernas antal växlar mellan fem och sju i en viss ordningsföljd. [Stockholm 3 oktober 1995.]

s 37 ”*I förbigående*”

Kommenterar kommersialismen och detaljhandelns sjunkande försäljningssiffror i mitten på 1990-talet. Förutom många skyltfönster i Stockholm och skaldens korta tid som prydnadsdekoratör på varuhuset Tempo i Stockholm anspelar bildspråket på omslaget till ROXY MUSICS album *Manifesto* (1979). [Stockholm 12 januari 1995.]

s 38 ”*Som en orkan*”

En fri tolkning av NEIL YOUNGS välkända sång "Like a Hurricane" från albumet *American Stars 'n' Bars* (1977). [Stockholm 24, 28–29 december 2001.]

s 39 ”*M/S Estonia in memoriam*”

Denna minnestext tillkom ett år efter katastroffärjans förlisning natten till den 28 september 1994, då 852 människor miste livet på Östersjön. Endast 137 liv kunde räddas av tillskyndande fartyg och ytbärgare. Metern återger något av sjögången. [Stockholm 12 oktober 1994, 23–24 september 1995, 18 mars 1999.]

s 40 *"Ars longa, vita brevis"*

En replik till GÖRAN PALM (f 1931) och nyenkelheten. Haikuns överskrift är ett citat av HIPPOKRATES (460-370 f Kr): "Konsten är lång, livet kort." [Stockholm 30 april, 1, 6 maj 2010.]

s 43 *"Under stjärnor"*

Anspelar på KARLFELDTS "Sub luna" (1927) och skildrar Nyfors och Vättingesjön (Tyresö-Flaten) utanför Stockholm. [Tyresö december 1980. Stockholm juni 1989.]

s 44 *"Disjecta membra"*

Tillsammans med "Under stjärnor" utgör dikten en förstudie till "Narcissus" från 1997. Rubriken har innebörden "oavslutade diktfragment" men betyder egentligen "kringspridda kroppsdelar" på latin. [Tyresö juni 1980.]

s 45 *"Diktens land"*

Rytmen imiterar stranddyningar, som skalden iakttagit på Fårö och i Tyresö. [Tyresö november 1981.]

s 46 *"Poseidon"*

Hotet om vår civilisations undergång ställs i dikten mot kulturens ansikte. Skulpturerna "Poseidon", "Musicerande änglar", "Europa och tjuren" samt "Orfeus" återfinns samtliga i en eller annan form på MILLESGÅRDEN utanför Stockholm. Oljemålningen "Sergels Torg efter neutronbomben" har även inspirerat. Dikten tillkom då skalden studerade humaniora vid Uppsala universitet och ofta befann sig på resande fot. Versmåtten, som brukar kallas hildebrandstrof, är av fornergermansk typ. [Tyresö, Stockholm, Uppsala januari—februari 1982.]

s 48 *”Riddaren och jungfrun”*

Skalden har kalkerat denna text på RICHARD BERGHS (1858–1919) målning ”Riddaren och jungfrun” (1897), där den manlige gestalten bär VERNER VON HEIDENSTAMS (1859–1940) drag. Slutstrofen alluderar på ett par rader i dennes dikt ”Paradisets timma” (1915): ”Du äng, låt kalkar glimma/ kring älfvans lätta häl.” [Tyresö 29–31 maj 1982.]

s 50 *”Betraktelse”*

Slutraderna anspelar på BRUNO LILJEFORS (1860–1939) uppfattning om hur en fågels fjäderdräkt sammanfattar dess livsmiljö. Jämför även HERAKLEITOS (ca 540–ca 480 f Kr) ord om förändringen: *panta rei* (”allting flyter”). [Tyresö 7 november 1985.]

s 51 *”Korsvägar”*

En höstdag när skalden strövade i den vissnande naturen, fick han syn på en ensam buske med nyponrosor. Han tyckte då att detta möte var meningen inte bara med denna promenad, utan även med mycket annat han företagit sig. [Tyresö 24 oktober 1999, Stockholm 29–30 januari 2001.]

s 52 *”Hjärtats törst”*

Skalden framhäver här det självförbrännande temat genom att versraderna 2–4 genomgående förlorar en stavelse i förhållande till föregående rad. Sensommaren i Mälardalskapen har inspirerat. [Tyresö juni 1982, november 1985. Stockholm februari 1995.]

s 53 *”Kålmasken”*

Anknyter till GUSTAF FRÖDINGS (1860–1911) sena versmonologer. [Tyresö 9, 21 augusti 1983.]

s 54 ”*Varulv*”

Gestaltar en förbrytares psykologi men är även en kommentar om orättfärdig förföljelse. En utgångspunkt var MICHAEL JACKSONS (1958–2009) sång ”Thriller”. Dikten förekom nyhetsrapportering om jakt på vargar (förrymda och vilda), om filmen *Wolfman* (2009), om åtalet mot en före detta polis-chef samt om anklagelser mot företrädare för katolska kyrkan. [Stockholm 1 december 2003, 30 augusti, 12 september, 15 oktober 2004, 24–31 oktober, 1–2 november 2009.]

s 55 ”*Fragment*”

De uppdelade hexameterraderna handlar om STAGNELIUS. [Tyresö januari 1985.]

s 56 ”*Höstmåne*”

I en *haiku*-dikt bör årstiden framgå, såsom i ovannämnda dikt. [Tyresö 11 september 1983. Stockholm 21 oktober 1996.]

s 57 ”*Vandrarens nattsång*”

Detta är en tolkning av JOHANN WOLFGANG VON GOETHE (1749–1832) berömda dikt ”Wandrer's Nachtlid”, vars rader på tyska lyder: ”Über allen Gipfeln/ Ist Ruh,/ In allen Wipfeln/ Spürest du/ Kaum einen Hauch;/ Die Vögelein schweigen im Walde./ Warte nur, balde/ Ruhest du auch.” [Stockholm 27 november, 5 december 1995.]

s 61 ”*To Play Your Game*”

This sonnet was mainly written during a lunch break just a few meters away from the celebrated lady. [Stockholm February 27, March 1, 2001.]

s 62 *"The Woman in Blue"*

The poet composed this song for a woman who used to dress herself in blue. The heading quotes the James Bond movie "For Your Eyes only" (1981). It also alludes to CHRIS DE BURGH's ballad "The Lady in Red" (1986) and the GENE WILDER movie "The Woman in Red" (1984). [Stockholm March 27, 29–30 April 1, 2001.]

s 64 *"Beauty on Water"*

Every soul is destructible while spirit and matter are not. The first stanza traces SANDRO BOTTICELLI'S (1445–1510) painting "The Birth of Venus." This is the same kind of 'false' sonnet that WILLIAM SHAKESPEARE (1564–1616) wrote, i.e., iambic pentameter with the rhyme structure abab cdcd efe fgg. [Stockholm November 8–10, June 14–15, 1997.]

s 65 *"On the Dance Floor"*

The poem, written on the Halloween, reminds of some song lyrics, e.g., BILLY IDOL'S "White Wedding" (1982) and DAVID BOWIE'S (IGGY POP'S) "China Girl" (1983). It was initially inspired by a sequence on Swedish television about voodoo in the Caribbean. [Stockholm November 2, 1997.]

s 66 *"Me and Cherry"*

This cycle depicts several women with connection to Manhattan, NY. They are all referred to as 'Cherry.' Due to a broken wrist, the poet literally wrote the first two parts with his left hand. [Stockholm December 16–18, 23, 2001.]

s 68 *"In My Mind"*

This is about a young mother and her meeting with a stranger. An important theme is getting older. The iambic meter refers to an English tradition. Like some other poems, this one was mainly written in the poet's head. Rhyme and meter make that process easier. [Stockholm June 2–3, 6, 1997.]

s 69 *"Exile Years"*

The situation of a refugee in a foreign country as well as an inner state is depicted. [Stockholm April 5, 8, 15, 2001.]

s 70 *"Epitaph"*

This was part of a dream the poet had when he was living in southern California. [Santa Barbara April 2009.]

s 71 *"Twilight"*

This *haiku* corresponds to the Swedish poem "Skymning" above. In a Japanese way, it sets the moment against eternity. [Stockholm September 21, 1995.]

s 75 *"Till Frankrike"*

En mycket ung skald skrev denna dikt, som *DN Syd* publicerade något år senare. [Stockholm ca 1970.]

s 76 *"En limerick"*

Limericken var en skoluppgift. [Stockholm 1976.]

s 77 *"Frusna ådror"*

Innehåller tankar inför sista sommarlovets. [Tyresö maj 1979.]

Om författaren

TORGNY ROLF LILJA föddes 1961 i Stockholm, där han bor i stadsdelen Marieberg. Sedan 1994 skriver han på en avhandling om skalden Johannes Edfelt.

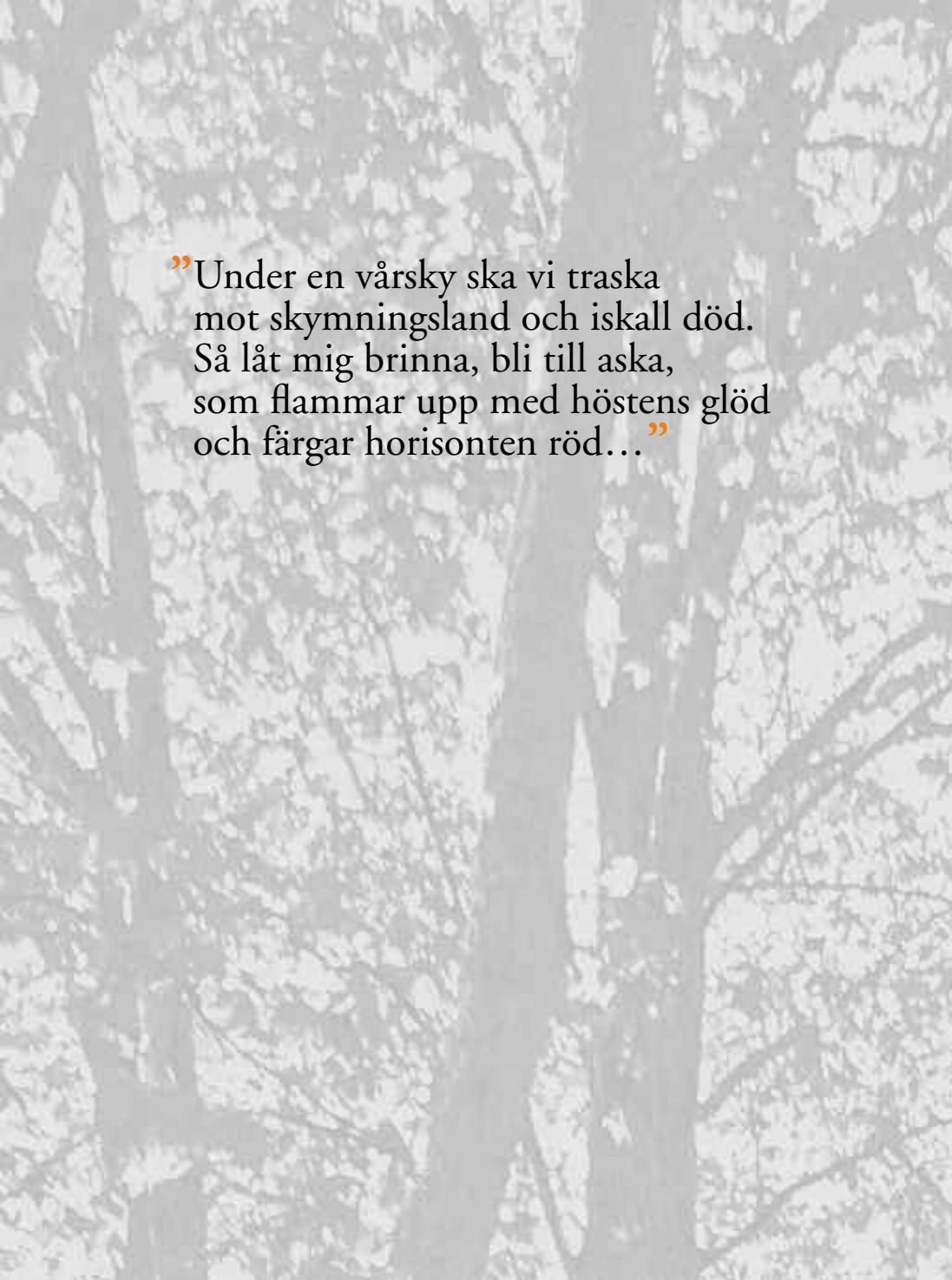
Lilja växte upp i förorten Stureby och gick ett par årskurser i en katolsk privatskola. Därefter tog han en humanistisk examen vid Norra Latins anrika gymnasium. Tonåren tillbringade han till stor del i Tyresö utanför Stockholm.

Lilja, som sedan 2011 har en filosofie licentiatexamen i litteraturvetenskap från Stockholms universitet, inledde sin akademiska bana vid Uppsala universitet, varefter han tog en filosofie kandidatexamen i litteraturvetenskap, lingvistik och ryska vid Stockholms universitet 1988. Han har även omfattande diplomutbildningar i PR & information (New York 2001) och journalistik (Kalifornien 2009).

Lilja har varit anställd vid Naturvårdsverket, Försvarets Radioanstalt och Tyresö kultur- och fritidsförvaltning. Han har utfört grafiska uppdrag åt Nordiska Ministerrådet, Svenska Turistföreningen och bokförlaget Rabén och Sjögren. Dessutom har han praktiserat som informatör på Svenska institutet i Stockholm och Sveriges Generalkonsulat i New York.

Torgny Lilja 2001

”Under en vårsky ska vi traska
mot skymningsland och iskall död.
Så låt mig brinna, bli till aska,
som flammar upp med höstens glöd
och färgar horisonten röd...”